

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת מקץ כ"ד כסלו תשע"ח,
בענינא דיומא.

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב
המעייין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

מקום הדלקת נר חנוכה

פנינים

היכן אתה מדליק?

כל שנה: השאלה המדוברת ביותר בימי החנוכה, כאשר פוגשים איש את רעהו במסיבות וכינוסים - כל שנה מחדש; 'היכן אתה מדליק'?

כך היה דרכו בקודש של הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה הלכות חנוכה פרק יד ארחות הלכה הערה 11), מידי שנה במסיבות החנוכה, עם בני המשפחה, ובישיבת 'קול תורה', היה שב ומעלה את הנדון המסועף 'היכן צריך להדליק', בריבוי הספיקות וליבון הצדדים שהובאו על ידי השואלים הרבים. ואף היו שינויים במסקנותיו ופסקיו במשך השנים!!

והתבטא על כך, הרבה מהלכות חנוכה בכלל, ודיני 'מקום ההדלקה' בפרט, אין לנו שרשים מספיקים בסוגיות הגמ' ובדברי הראשונים, והדברים תלויים הרבה בסברא ובאובנתא דליבא, עכ"ד.

מגדלים: מורכבות הענין נובעת מהעובדה שבזמן הגמ' בתי המגורים היו צמודי קרקע, ולכל היותר 'הבית והעליה'. אבל בדורותינו אנשים גרים במגדלים גבוהים רבי קומות, וללא 'פתח החצר', ועל כן חשוב להתבונן היכן מקום ההדלקה המהודר, כאשר רוב הדירות גבוהות יותר מעשרים אמה מרשות הרבים.

יחידות דיור: גם צריך לברר, לגבי המציאות שמחמת מצוקת הדיור, רבים מתגוררים ביחידות דיור זעירות, עם חלון אנגלי וארבע כיווני ונטה, ושאלתם בפייהם, 'היכן להדליק'?

האם כדאי בפתח הבית לכיוון חדר המדרגות? או בפתח הבנין? ואולי בחלון שנמוך מג' טפחים ברשות הרבים? שמא נאמר מדליק על שולחנו ודיו...? ומה הדין כאשר יש רק חלון אחד ל..בית הכסא?

מדקדק אמיתי, בעת הצעה לרכישת דירה חושב האם יש לו מקום מהודר להדלקת נר חנוכה. יש שמדליקים כמה חנוכיות לצאת ידי כל הדעות, בפתח הכניסה הראשית לבנין, בכניסה האחורית לבנין, בפתח הבית, בחלון, ויש לדון היכן הם צריכים לברך את הברכות? ❖

פרסומי ניסא

מבואר בגמ' (שבת דף כא:), ונפסק בשו"ע (סימן תרעא סעיף ה-ו), ובמשנ"ב (ס"ק כא), נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרשות הרבים מבחוץ משום פרסומי ניסא.

אם הבית פתוח לרשות הרבים, מניחו על פתח הבית. ואם יש חצר לפני הבית, העיקר כדעת תוס' (ד"ה מצוה) שמניחו על פתח החצר. ובשעת הדחק יש לסמוך על דעת רש"י, הר"ן והאור זרוע שמניחו על פתח הבית הפתוח לחצר (ביאור הלכה ד"ה פתח החצר).

אם היה דר בעלייה, שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים, מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים. בשעת הסכנה שאינו רשאי לקיים המצוה, מניחו על שולחנו ודיו.

נר חנוכה יש להניחה למעלה מג' טפחים, ולמטה מעשרה טפחים. הניחה למעלה מעשרה טפחים יצא, אבל למעלה מעשרים אמה, לא יצא.

1. מחלוקת החזו"א והגרי"ז

עירובין: ידוע החידוש של החזו"א בספרו (חזו"א או"ח סימן סה ס"ק נב, וסימן צ ס"ק כג) לגבי עירוב, במה שאמרו שאין מבוי נותר בלחי או קורה, אלא א"כ בתים וחצירות פתוחים לתוכו, דכיון שבזמנינו אין דין חצר, אין המבוי נותר בלחי או קורה.

מזוזה: וכן כתב בספרו לגבי מזוזה (חזו"א יו"ד סימן קסח ס"ק ו), שמניח מימין הכניסה מהחצר לבית, ולא מימין היציאה מהבית לחצר. וייסד דבריו על

המהרי"ל שהובא בדרכי משה (סימן רפו אות ז).

חנוכה: לפי דבריו אומרים תלמידי החזו"א בשמו (ארחות רבנו חלק ג עמוד ג מהדורה חדשה עמוד קכח, שונה הלכות סימן תרעא, דינים והנהגות) גם כלפי חנוכה, שבזמננו אין החצרות עשויות אלא לאויר ואין דינם כחצר, ולכן אין להדליק בפתח החצר, או בפתח חדר המדרגות, אלא צריך להדליק בחלון הבית הפונה לרשות הרבים. שכן דווקא חצרות של זמנם היה להם דין חצר, כי עמדו בעיקר לתשמיש הבית; לטחינה, אפייה, שטיחת פירות ושאר צרכים, ופעמים שהיו אוכלים וישנים שם.

לענין נר חנוכה נחלקו עליו, כפי שהעיד הג"ר רפאל סאלוויצ'יק זצ"ל ששמע מאביו הגרי"ז (שבות יצחק חנוכה עמוד לא), והגרי"ש אלישיב זצ"ל (שבות יצחק חנוכה עמוד ז), שגם חצר שלנו ראויה להדלקת נר חנוכה, ויש להדליק בפתח החצר, או בפתח חדר המדרגות שמשמש את כלל דיירי הבניין, ולא ידליק בחלון הבית, כי העיקר תלוי במקום שמתפרסם הנס, ואין דין שיהא במקום ההדלקה תשמישין צנועים של דירה.

כלומר, לדעת החזו"א אינו יוצא בפתח הבנין, וחייב להדליק בפתח הבית או בחלון. ולדעת הגרי"ש אלישיב אינו יוצא בחלון או בפתח הבית (פניני חנוכה עמוד מ"א, ס' חנוכה פרק יא הערה א), וחייב להדליק בפתח הבנין שמקום ההדלקה מעכב. כמו מי שמדליק בפנים על שולחנו שלא בשעת הסכנה, צריך לחזור ולהדליק, מפני שלא עשה כתקנת חז"ל, אותו הדין יש כאשר מדליק בחלון במקום שחייב להדליק בפתח החצר, אינו יוצא למרות שגם בחלון יש פרסומי ניסא.

ובביאור מנהג החסידים להדליק בפנים אף בזמן הזה שאין בו משום סכנה, נאמרו בזה כמה טעמים, ראה ליקוטי מהרי"ח וסידור רבי אשר בשם האריז"ל, ושו"ת מנחת יצחק (חלק ו' סימן סו). ויש ספר מיוחד מאת הג"ר עמרם טיגרמן שליט"א על נושא זה, בשם 'תכלה רגל מן השוק בזמננו'.

2. כניסה לחדר מדרגות

ומעיד הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשם החזו"א (ארחות רבנו חלק ג עמוד יא) והג"ר ניסים קרליץ שליט"א (חוט שני חנוכה עמוד שו), שאין להדליק בפתח החצר, וגם לא בפתח הבניין בכניסה לחדר המדרגות, אלא ידליק בחלון הבית הפונה לרשות הרבים. ומוסיף בחוט שני שאם החלון מעל עשרים אמה מרשות הרבים, ידליק בפתח הבית שיהיה פרסום לעוברים בחדר המדרגות שדינו כרשות הרבים, וישאיר את דלת ביתו פתוחה, שיהיה פרסום לבני הבית.

הסטייפלער זצ"ל נחלק על החזו"א (ארחות רבנו חלק ג עמוד ח אות כד, עמוד יא אות כח) שגם אם נניח שאין להדליק בפתח החצר, חדר מדרגות דינו כבית ועדיף מחצר, וידליק בפתח הבנין הפונה לרשות הרבים. כי בנר חנוכה העיקר שיודעים שמקום ההדלקה שייך לדירה זו, וחדר מדרגות דינו כפרוזדור של דירה.

3. חלון מעל עשרים אמה, ויש בנינים ממול

הנוהג להדליק בחלון, וגבוה יותר מעשרים אמה מרשות הרבים (לשיעור הגר"ח נאה כ- 9.60 מטר, ולשיעור החזו"א כ- 11.60 מטר. קומה ממוצעת בארץ ישראל כ- 3 מטר), לדעת החיי אדם (כלל קנד אות טז) והמשנ"ב (סימן תרעא שעה"צ ס"ק מב) אם החלון למעלה מעשרים אמה יותר טוב להדליק בפתח ביתו. אולם לדעת הפמ"ג (תרעא משבצות זהב סוף ס"ק ה) עדיף להדליק בחלון, כי יש היכר קצת לבני רשות הרבים.

והורה הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק יד אות ה) לנהוג כדעת הפמ"ג. ומתחילה היה מורה להדליק בפתח הבית ולא בחלון למעלה מעשרים, כמבואר בארחות רבינו בשמו. אך כעבור כמה שנים חזר בו והורה להדליק בחלון למעלה מעשרים ולא בפתח הבית, וחזר בו כאשר הודפס מחדש דברי הריטב"א (שבת דף כא:): וז"ל ואם דר בעליה מניחה בחלון הסמוכה לרשות הרבים. פירוש וסתמא קאמר, אף על פי שהיא גבוהה לבני רשות הרבים למעלה מעשרים אמה, דבדידיה משערין כיון דלא איפשר אלא בהכי וכדאמרין. והיינו מה שנאמר שלא יניח למעלה מכ' היינו אם לא מדליק בבית ואין היכר לבני ביתו. ואפשר לצרף גם את שיטת הראבי"ה הובא בטור (סימן תרעא) שאף למעלה מעשרים מותר להדליק.

ודעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (מעדני שלמה עמוד קח, הליכות שלמה פרק יד אות ד הגה ו) שידליק בפתח חדר המדרגות של הבנין, ואם יש שבייל ידליק בתחילתו צמוד לרשות הרבים, ואם אחד כבר מדליק בפתח הבנין, ידליק בחלון ביתו הפונה לרשות הרבים. ויוצא ידי חובתו בחלון גם כאשר גבוה למעלה מעשרים אמה.

הערות מבני החבורה

מפלס מרוחק...

שיפוע ההר: הורה הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני חנוכה עמוד שז) אם ביתו נמצא בשיפוע ההר, וביתו למעלה מעשרים אמה, אך במרחק מביתו עדיין הנרות ניכרים היטב ומשם הם בתוך כ' אמה, שפיר דמי דנחשב תוך כ' אמה. וכן אם עד הקרקע מביתו לגינה יש יותר מכ' אמה, ומהכביש (שהוא יותר גבוה) יש פחות מכ' אמה, נחשב כהדליק תוך כ' אמה.

וכותב הג"ר דוד קולדצקי שליט"א (שונה הלכות עמוד רפו הערה כא) בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א שהשיעור שיותר מעשרים לא שלטא ביה עיניה, נאמר בין לגובה בין לעומק, כמבואר בתורה תמימה (בראשית לז אות כ), ובטעמא דקרא (מהדו"ב על חנוכה) בשם רבי העשיל בביאור הפסוק וַיִּקְחֵהוּ וַיִּשְׁלְכֵהוּ אֶתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מַיִם: שנסמך לסוגיא של חנוכה בגמ' שבת דף כא. וכן פרשת וישב קוראים לפני חנוכה.

מרחק סביר: והוסיף שבקו ישר יש פרסומי ניסא גם אם רחוק מהרחוב יותר מעשרים אמה, עד מרחק סביר שדרך בני אדם לראות. אם באלכסון לגובה יש עשרים אמה אינו מועיל. אם במפלס הצמוד לביתו גבוה עשרים אמה, ובמפלס מרוחק יותר הרחוב פחות מעשרים אמה מועיל ההדלקה.

כביש 'נס הרים': שכונת 'קנה בושם' (חפציבה-סלונים) בית שמש, ממוקמת על גבעה הצמודה ל'כביש 10'. ועל פני כל אורך רחוב בן איש חי, יש בנינים גבוהים בעלי 8-10 קומות, ורוב הדירות הפונות לכיוון הנוף, הם למעלה מעשרים. ויש לדון האם אפשר להדליק שם, כיון שרואים מגובה הכביש את החלונות, וכלפיו הם בגובה של פחות מעשרים אמה.

ושמעתי בזה מהג"ר נתן קופשיץ שליט"א, שאם החלון פחות מעשרים מהכביש ידליק בחלון, אם החלון גבוה יותר מעשרים אמה (צריך שיהא בתוך השיעור של הגר"ח נאה, ולא מספיק שהוא בתוך השיעור של החזו"א) מהכביש ידליק בפתח הבית, וטוב להשאיר את הדלת פתוחה, ואם על ידי הכביש בהר ממול (נס הרים) זה בתוך עשרים, ידליק בחלון. ואין צורך שיראו את מספר הנרות, מספיק שיראו נרות דולקים מרחוק.

וכן שמעתי מהג"ר יהודה ניישילס שליט"א והג"ר יחזקאל אלימלך כהן שליט"א, שידליק בחלון אפילו למעלה מעשרים מהכביש, אם במפלס המרוחק ניכרים היטב הנרות, וגם זה בכלל גדר התקנה, שאין שיעור כמה המרחק בין רשות הרבים לבית. ❖

בנינים ממול: אם יש בנינים גבוהים ממול והשכנים רואים הנרות דרך החלון, לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שבות יצחק פרק א אות ד), וכן הסתפק הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק יד הערה 22, ומסכים עם הדין שידליק בחלון אך לא מחמת השכנים), והגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני פרק יט), אין מועיל מה שרואים הדיירים בבנין ממול, כיון שאין זה רשות הרבים. וביאר הגר"ב ליבוביץ שליט"א שתקנת חז"ל היתה לעשות הדלקה של פרסומי ניסא לבני רשות הרבים, ושכנים ממול נחשב צירוף של הרבה יחידים, ואין זה 'רבים', ואמר חכם אחד שגדר רשות הרבים הוא כמו מבוי בהלכות שבת (ד.ק.).

מאידך לדעת הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל (שבט הלוי חלק ד סימן סה) ידליק בחלון למעלה מעשרים אמה, ומועיל מה שיש שכנים ממול, להחשיב פרסומי ניסא, בצירוף שיטת הפמ"ג ועוד צירופים.

בפתח הבנין: לדעת הגרי"ש אלישיב יש להדליק בפתח הבנין. וביאר הג"ר שמואל קמינצקי (הלכות חנוכה עמוד קכב) שכל מה שכתב הבית יוסף (סימן תרעא) שאם היה דר בעלייה אינו מדליק בכניסה לבית כי לא ניכר שזה שלו, שייך רק בבית ועליה שבעל העליה עובר דרך ביתו של בעה"ב ועיקר הכניסה שייכת לבעל הבית. אבל חדר מדרגות שייך לכל השכנים בשוה ולכן יכול להדליק בכניסה לחדר מדרגות. ועיין פסקי שמועות (עמוד נג) מה שכתב בשם הגרי"ש. ודעת הגרש"ז א (הליכות שלמה פרק יד ד-ה) שידליק בפתח הבנין, ואם יש כבר דיירים שמדליקים בפתח הבנין ידליק בחלון, וזה על פי דברי הריטב"א שאם דר למעלה מעשרים, אין חסרון בגובהו מרשות הרבים.

בפתח הדירה: והנה בחוט שני (פרק יט) כתב שידליק בפתח ביתו הפונה לחדר המדרגות, והוסיף שישאיר פתוח את דלת ביתו בכדי שיהיה פרסומי ניסא גם לבני ביתו. ויתכן שהחזו"א לשיטתו בזה שחדר מדרגות אינו כחצר ולכן מועיל שיהא פרסומי ניסא בחדר מדרגות (ויש לדון, שהרי חדר מדרגות הוא רכוש פרטי של דיירי הבנין ואינו שייך לרבים, ומה עדיף זה משכנים בבנין ממול שלא מועיל כי זה רק הרבה יחידים).

ויש על זה מכתב מרתק שכתב הג"ר רפאל רייכמן להג"ר חיים קרויזר שליט"א מתאריך יום א' זאת חנוכה תשמ"ו (קובץ חידושים והערות כסלו תשע"ח), ויסוד דבריו שההדלקה בחלון למעלה מעשרים היא הדלקה טובה, ועדיף טפי מפתח הבית שאינו טוב. ונחלק שם בתוקף על דעת ידידו הגר"ח קרויזר שהורה להדליק על פתח הבית. והסביר שם רבי רפאל, שלדעת הריטב"א עיקר ההדלקה הוא לעצמו במקום שדר בו, אלא יש דין שיראו את זה ברשות הרבים. ולפי החולקים עיקר ההדלקה הוא כדי שיראה לרשות הרבים.

4. יחידות דיור

מצוי ביחידות דיור כאשר הם בקומה גבוהה מאוד, או במחסן מתחת האדמה, שאין להם חלון ולא פתח הפונה לרשות הרבים. ושמעתי מהג"ר יעקב פרידמן שליט"א (מבית שמש) שסדר הדירוג בזה; 1. כשיש חלון; אפילו למעלה מעשרים ידליק שם, וכדברי הריטב"א. 2 אם אין חלון; ידליק בפתח הבניין בכניסה לחדר מדרגות, שחדר מדרגות משמש כיום לצרכי הבית. 3. בשעת הדחק; אם עוברים ליד פתח הבית, ידליק בפתח הבית, ואם אין עוברים שם אנשים, חייב להדליק בפתח הבנין, ואם ידליק בבית לא יצא ידי חובתו.

אם אין לו אפשרות כלל להדליק במקום שיראה לבני רשות הרבים, הורה הג"ר צבי ובר שליט"א שבכל אופן לא ידליק על שולחנו, אלא ידליק בפתח הבית מבפנים שיהיה פרסום לבני הבית. כמבואר ברמ"א (סימן תרעא סעיף ז) שהיום מדליקים בפתח הבית.

מבואר במשנ"ב (סימן תרעא ס"ק כו) דאין להדליק למטה מג', כיון דכל למטה מג' כאלו הניח בקרקע ואין ניכר שבעה"ב הניחו שם, ומ"מ בדיעבד יצא. בחוט שני (פרק יט) מסתפק במתגורר במרתף, ויש בו חלון והחלון סמוך לקרקע רשות הרבים תוך ג' טפחים לקרקע, וכולם מבינים שאדם מתגורר שם, האם ידליק שם, שהרי אינו דומה למה שנפסק בשו"ע שלא ידליק למטה מג', דכאן הרי יש לו חלון. אכן לדעת הגר"ש והגרש"ז ידליק בפתח הבנין.

סיכום הגיליון:

5. דינים העולים

מקום ההדלקה: עיקר מקום ההדלקה הוא על פתח הסמוך לרשות הרבים. היה דר בעליה לשיטת החזו"א כיום אין להדליק בפתח החצר או בפתח חדר המדרגות, ולכן מדליק או בפתח הבית או בחלון הפונה לרשות הרבים. לשיטת הגרי"ז מדליק בפתח החצר או פתח חדר המדרגות. לדעת הסטייפלער אינו מדליק בפתח החצר אבל יכול להדליק בפתח חדר המדרגות.

קומות גבוהות: עשרים אמה = לשיעור הגר"ח נאה כ-9.60 מטר, ולשיעור החזו"א כ-11.60 מטר. קומה ממוצעת בארץ ישראל כ-3 מטר.

אם יש לו רק חלון מעל כ' אמה נחלקו הדעות, יש סוברים שידליק בחלון, ויש סוברים שידליק בפתח הבית וישאיר פתוח את הדלת. ואם אין פרסום כלל בחדר מדרגות ידליק בחלון. ויש סוברים שידליק בפתח חדר המדרגות.

מתגורר במרתף: אם האפשרות היחידה שיש לו זה להדליק בחלון מתחת לג' טפחים, ידליק שם. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

תודה!

יישר כח למחבר
הגיליון 'שמעתתא
עמיקתא' על
הסיוע בהכנת
המאמר.

הנושא לשבוע הבא;

מנעל של חליצה - יבמות דף לה:

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ו, ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'. וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

לע"נ מרן ראש

חישיבה רבי אהרן
יהודה לייב ב"ר נח
צבי זצוק"ל
נלב"ע כ"ה כסלו

תשע"ח
ת.נ.צ.ב.ה.

